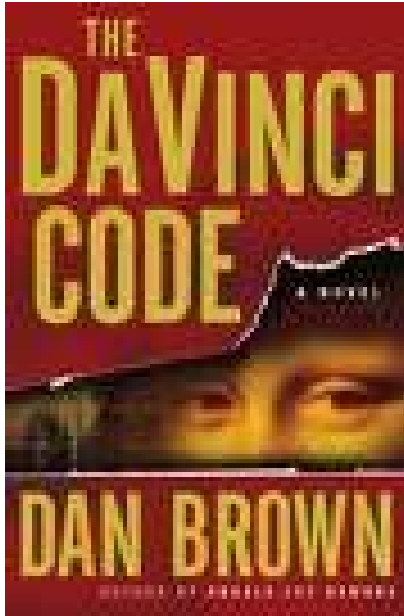

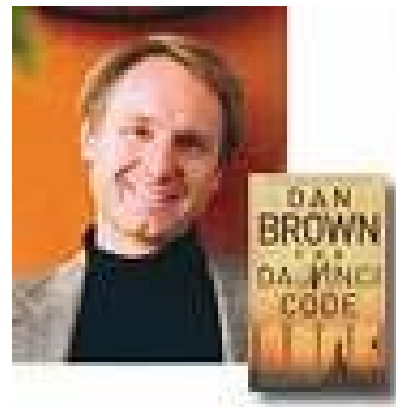
Over het boek 'De Da Vinci-Code'

Over dit onderwerp begin ik omdat er op een feestje in mijn familie zich een voor mij wat pijnlijke situatie voordeed. Toen ik in een gezellig gesprek met enkelen van mijn neven en nichten vertelde dat ik het boek van Dan Brown niet zou kopen omdat ik de historische betrouwbaarheid van de schrijver niet vertrouwde en de verkoopcijfers van zijn product al hoog genoeg vond, zei de man van een van mijn nichten: 'Maar als je het niet gelezen hebt, kun je er niet over oordelen en ga je alleen af op wat anderen ervan zeggen!' Daar zat ik!!

Hij had ergens gelijk, ofschoon ik meen dat je bij het beoordelen en al of niet kopen van een boek tot op zekere hoogte wel op recensies af kunt gaan. Maar dan moet je natuurlijk wel extra voorzichtig zijn in je oordeel omdat je de tekst zelf niet gelezen hebt en je je waarschijnlijk te veel laat leiden door de recensent van je krant of je tijdschrift. Bovendien: goed dat er uitleenbibliotheken zijn, dan kun je lezen zonder je bekocht te voelen. Ik heb mijn probleem (!) deze keer opgelost door het boek van een vriend te lenen. Hij had het zelf na het lezen van de eerste helft terzijde gelegd. Want, zei hij, ik vond het begin wel spannend en ik houd van thrillers en detectives -hij wel, ik niet- maar na de eerste hoofdstukken werd de fantasie me toch al te gortig en boeide het overvolle verhaal me niet meer. Ikzelf heb het boek 'doorgenomen' en weet dus wat erin staat.

Op zich waardeer ik het idee dat een schrijver probeert een heleboel cultuurgeschiedenis te verwerken in een spannend of onderhoudend verhaal. Boeken als van Teun de Vries (Baron!) en Hella Haasse (Het Woud der Verwachting!) heb ik verslonden. Dan Brown kan boeiend schrijven en weet veel van de cultuurhistorie van West-Europa, ook al zegt hij zelf dat hij geen geschiedenisboeken schrijft maar verhalen bedenkt op basis van historische gegevens. Dat deze laatste bij hem vaak verdraaid of eenzijdig belicht worden, geeft hij graag toe, maar hij vindt dat niet erg als de lezer maar bevredigd wordt. Natuurlijk heeft hij daar het recht toe, de schrijver van een goed verhaal -zegt Kees van Kooten Bertus Aafjes na (die het overigens over dichters had)- mag "de waarheid liegen" en móet dat soms ook doen om de lezer te boeien. Het boek zou alleen kwaad kunnen als de 'echte' geschiedenis -de feiten- bij de lezer wordt ingeprent op een, misschien door de schrijver niet bedoelde, onjuiste of ongecontroleerde manier. Trouwens, ook elk boek dat de 'echte' historische feiten wil weergeven, blijft toch subjectief vanwege de onvermijdelijk eigen benadering van de schrijver. Maar een historicus moet wel proberen dicht bij het werkelijk vaststaande historisch gebeurde te komen, eventueel door andere 'benadelaars' te corrigeren vanuit de bronnen. Deze zijn trouwens vaak genoeg zelf ook subjectief doordat ze meestal in opdracht van overheden geschreven zijn.

Brown zelf geeft op zijn website (www.danbrown.com) en in het voorwoord van zijn hier besproken boek aan dat zijn verhaal meer is dan een gefingeerde roman: de optredende figuren en hun daden zijn duidelijk fictie, maar de kunstwerken, de beschreven gebouwen en hun architectuur, de schriftelijke stukken (documenten, bronnen) en de beschreven geheime religieuze rituelen bestaan of bestonden werkelijk en zijn naar waarheid beschreven. Zijn bedoeling was enkele aspecten van de christelijke geschiedenis naar voren te halen die hem interesseerden en die, tot het verschijnen van zijn boek toe, eeuwenlang onderbelicht zijn gebleven. Hij hoopte dat de lezers meer nog dan een ontdekking een uitnodiging zouden ervaren om zelf op zoek te gaan en verder te komen in belangstelling voor godsdienstige onderwerpen. In elk geval brengt hij de lezer in contact met een overweldigende hoeveelheid culturele en kerkelijke informatie. Zou hier het succes van het boek uit te verklaren zijn? Veel mensen willen hun algemene ontwikkeling vergroten en hopen dat dat op een aansprekende manier kan gebeuren. Daar is uiteraard niets op tegen, integendeel. Ik sprak kortgeleden -op vakantie in Parijs- de pastoor van de Saint Sulpice. Hij zei: Er is nog nooit zoveel belangstelling geweest voor mijn gebouw!

De Saint Sulpice-kerk in Parijs

Maar er moet meer zitten achter het succes van het boek. Ook in 'onze' kringen is er tegenwoordig wantrouwen ten opzichte van kerkelijke autoriteit(en). Logisch, want vroeger was er teveel afgedwongen vertrouwen en dat werd nogal eens beschaamd. De meeste geëmancipeerde mensen van nu zijn tegenover de kerkelijke overheid achterdochtig en dat is zeer verklaarbaar. Vooral vrouwen beseffen dat hun rechten bij 'de kerk' niet in goede handen zijn geweest. Logisch dus dat de bewering dat de mannenkerk o.a. de Opus Dei-beweging heeft gesteund om de Priorij van Sion en de Maria Magdalena-traditie weg te drukken, het goed doet, vooral bij vrouwen. Opus Dei mag dan enige vlotte en ontwikkelde vrouwen inzetten om zich te presenteren op de televisie, men kan moeilijk zeggen dat deze beweging gelijkberechtiging van vrouwen in de kerk voorstaat. Daarom krijgt het verhaal dat Opus Dei de kerk geholpen heeft om de positie van Maria van Magdala en de documenten daarover in de Priorij van Sion weg te moffelen, veel bijval. Maar, jammergenoeg misschien, er klopt niets van! Vanwege het volgende.

Opus Dei-kerk in Rome

Dan Brown baseert zich in deze op enkele bronnen die nooit door de officiële wetenschap als serieuze geschiedenisvorsing zijn beschouwd: o.a. "Het Geheiligde Enigma" en "De Openbaring van de Tempeliers". Deze boeken verschenen in de

vijftiger jaren van de vorige eeuw en werden in het Frans geschreven door een zekere Pierre Plantard. De Priorij van Sion wordt erin beschreven als een op de Merovingen teruggaande kloostergemeenschap waar Plantard de oude documenten en de statuten van beweerde te hebben teruggevonden. Volgens hem beschouwde die community zich als erfgenamen van 'de schat der Tempeliers' die in Rennes-le-Chateau op een geheime plaats werd bewaard. Toen een rechtbank in Frankrijk de zaak had onderzocht, werd Plantard in 1953 zes maanden in de gevangenis gezet wegens geschiedvervalsing en fraude.

Pierre Plantard

Op 7 mei 1956 ging hij echter over tot de 'heroprlichting' van het geheime genootschap van de Priorij van Sion en stelde hij een lijst samen van wie er allemaal grootmeester van waren geweest (o.a. Leonardo da Vinci, Sandro Botticelli, Isaac Newton, Victor Hugo, Claude Debussy en Jean Cocteau). Eind 1956 werd hij daarvoor tot twaalf maanden gevangenisstraf veroordeeld en kwam er voorlopig een einde aan de publiciteit over de Priorij. In 1967 beweerde Plantard echter dat er 'geheime documenten' (dossiers secrets) waren opgedoken in de Bibliothèque Nationale die door een vriend van hem daar waren ontdekt. Wel begon hij in 1984 toe te geven dat zijn fantasie hem parten speelde, maar ook in 1985 stuurde hij nog anoniem vervalsingen naar de Bibliotheek. Na een korte comeback in 1989 werd hij in 1993 weer voor de rechtbank gedaagd en bekende hij onder ede en voluit dat hij de hele zaak had verzonnen en zelf de documenten had laten fabriceren om ze daarna anoniem naar de Bibliothèque Nationale te sturen. Daardoor kwam de zaak tot rust. Tot Dan Brown. Plantard stierf in 2000 in Parijs. In de vervalste teksten ging het overigens helemaal niet over Jezus en Maria Magdalena, wel over de Priorij.

Behalve uit het protest tegen de achterstelling van de vrouw in de geschiedenis van de christelijke kerk en uit de belangstelling voor kerk- en cultuurgeschiedenis in het algemeen -vooral als die op boeiende wijze wordt gepresenteerd- is het succes van het boek van Brown ook te verklaren uit het reeds genoemde wantrouwen tegen de leidinggevendenden (soms machthebbers genoemd) in de kerkgeschiedenis. Vooral door de autoritaire manier waarop in de jaren na het Tweede Vaticaans Concilie bijvoorbeeld in Nederland bisschoppen van een bepaalde richting werden benoemd - er lijkt de laatste jaren wel een terugval gaande in het Ancien Régime- zijn veel gelovigen in ons land en daarbuiten geneigd de hele 'goedgekeurde' kerkgeschiedenis te wantrouwen. Hebben wij niet de bedoelingen van Jezus in een vóórgeselecteerde vorm ontvangen? Door de ontdekking van bijvoorbeeld het Koptische Thomas-evangelie en het Gnostische Judas-evangelie en van de vele andere 'oude' Jezus-verhalen worden de vier erkende evangeliën op zich al gerelativeerd. Zeker die van de 'latere': Lucas en Johannes, die zo duidelijk niet dichtbij Jerusalem zijn ontstaan maar na de verwoesting ervan in de verdere verwerking van het Jezus-gebeuren binnen de Hellenistische cultuur (Antiochië en Efese). Ook al geeft Lucas toe dat Jezus zelf gevraagd had "Jerusalem niet te verlaten" (Hand. 1,4).

Vaticanium II

Volgens De Da Vinci-Code waren er in de vierde eeuw A.D. duizenden verhalen in omloop over de menselijke kant van Jezus en werden er daarvoor wel zo'n tachtig 'evangelien' verspreid met een heel eigen (alternatieve) benadering van Jezus. Ook over zijn familie en zijn stamboom werd er van alles beweerd. Dat wordt ook algemeen erkend en verklaard uit de buitensporige belangstelling voor Jezus-curiosa die er sinds de bekering van de moeder van keizer Constantijn op gang was gekomen. In middeleeuwse schilderijen en manuscripten vindt men hiervan de weerslag. Of de getallen van Brown niet wat overdreven zijn, laat ik in het midden, maar hij heeft gelijk: de kerkelijke 'traditie' heeft geselecteerd uit een onvoorstelbaar rijk aanbod. Dat moest ook wel als er een beetje kritisch verkondigd moest worden, want tot diep in de opkomende kruistochtentijd rezen de verhalen als paddestoelen uit de duim en werd de waarde van de vanouds erkende vier evangelien en van de brieven van Paulus ("de apostel") door de officiële kerk benadrukt omdat die het dichtste aansloten bij de overgeleverde historie omtrent Jezus' leven. Of Paulus en zijn milieu waartoe ook Lucas en Johannes (als evangelist, bedoel ik) behoorden, voldoende weergaven wat Jezus echt gezegd en bedoeld had, was toen nog geen kwestie. Men leefde zelf in een voortzetting van de Grieks-Romeinse cultuur.

Tegenwoordig is dat een hot item onder theologen zoals Wiersinga en den Heijer (ik sprak erover in een andere scriptie op mijn website onder de titel "Paulus?"). Dat men indertijd alle redenen had om tot een gefundeerde selectie te komen, lijkt me zeer verdedigbaar, maar men kan zich in onze tijd -na alle vondsten en heroriëntatie- moeilijk akkoord verklaren met de criteria. Maar we zijn in onze dagen wel erg gauw geneigd alles wat alternatief is, positief te waarderen en verder te gaan dan the benefit of the doubt. De 'eigenlijke' Jezus blijft moeilijk te vinden. We moeten hem waarschijnlijk meer zoeken in de Joodse geestelijke wereld en ons daarbij realiseren dat hij een zekere onafhankelijkheid -ook daarvan- propageerde. Althans volgens de overgeleverde evangelien!

familiekring van Jezus

Veel van de kritiek op de kerk gaat -hoe verklaarbaar ook- voorbij aan de positieve inbreng die zij in de loop der afgelopen eeuwen in de maatschappij(en) heeft gehad. Niet altijd ging het om macht en verdraaien van de waarheid. Er is veel geheimzinnigs gebeurd, maar de officiële liturgie was publiek toegankelijk en zelfs kloosters werd aangeraden omwonenden toe te laten in de liturgie van de gemeenschap. Veel standsverschil werd erkend ('God heeft de standen gewild') of bevorderd met o.a. onderscheidingen, titulatuur en kledingvoorschriften, maar veel ook doorbroken: ook arme jongens konden priester worden, eenvoudige meisjes heilig verklaard. Maar niet alle seminaries waren even toegankelijk! De kerk heulde in grotere en in kleinere kring vaak met de rijken, al deed ze ook veel voor de armen,

vooral in de missielanden. Kerkelijke autoriteiten waren eerder tégen enigszins geheimzinnige bijeenkomsten, natuurlijk vooral van buitenstaanders zoals de Vrijmetselarij en de Rotary, dan dat ze occultisme bevorderden.

Jomanda is nooit kerkelijk goedgekeurd en exorcisme aan strenge regels gebonden en altijd omstreden. Lourdes e.d. werd en wordt wel bevorderd maar daarbij kan men moeilijk van occultisme spreken en ook daar is er vernieuwingsproces gaande van bovennatuurlijke wonderen naar psychosociaal hulpbetoon.

Lourdes

De kerk riep en roept op tot sociale wetgeving, opvoeding, ziekenzorg. In alle landen.

In dit verband is het wellicht goed nog even in te gaan op de rol die “Opus Dei” speelt in Browns boek. Wonderlijk -en misschien uit polarisatie en een zekere jaloersheid te verklaren- is het dat deze beweging zichzelf juist beschouwt als een bijdrage aan de verheffing van de maatschappij vanuit een diepe godsdienstige bewogenheid en verantwoordelijkheidsgevoel, terwijl ‘buitenstaanders’ er nauwelijks vertrouwen in kunnen opbrengen. Zo iets doet zich wel meer voor, bv. bij Rotary, Marriage Encounter, Charismatische Beweging e.d.. Negatieve beoordeling komt soms voort uit gebrek aan informatie. Maar men kan het er ook naar maken door zichzelf als iets bijzonders te beschouwen en vooral door toegang te weigeren of een soort zwijgplicht in te stellen. Volgens mijn informatie is dat niet de opzet van de in 1928 door de Spanjaard Escriva de Balaquer gestichte katholieke vereniging die nu 85.000 leden telt (95% niet-priesters). Maar omdat men er niet vies is van het geestelijk invloed uitoefenen op machthebbende figuren in de internationale maatschappij vooral inzake het arbeidsleven en er geen ruimte is voor democratische controle, is de algemene opinie erover nogal negatief. Weinig bisschoppen of Vaticaanambtenaren zijn er echter lid van. Men beoefent armenzorg en wil bevordering van het besef van normen en waarden. Op zich kan geen zinnig mens daar iets op tegen hebben, misschien spelen de hierboven vermelde eigenschappen bij de beoordeling een rol. Van twee kanten moet er dan gecorrigeerd worden.

Escriva de Balaquer

Nu nog even iets over de figuur van Maria Magdalena in het boek van Brown. Twee van de negatieve ontwikkelingen in de christelijke geschiedenis komen hier samen. De antiseksualiteit en -daarmee samenhangend- het wegdrukken van vrouwen. Wat kan een ‘averechtse’ schrijver of lezer meer bevredigen dan het idee dat Maria van Magdala, de bekeerde prostituee, patrones van allerlei soorten boetelingen, door de kerk zou zijn vergeestelijkt en weggedrukt, maar in werkelijkheid zich niet liet wegdrukken en met Jezus trouwde en een kind kreeg? Er zijn in heel Frankrijk -maar vooral in de Provence, rond Marseille en in Bretange- veel oeroude verhalen in omloop over Sainte Madeleine en Saint Lazare. Al in de vroegmiddeleeuwse

literatuur komt men tegen dat ze na Jezus' dood en opstanding, waar Magdalena directe getuige van was geweest, naar Frankrijk zouden zijn gevaren, waar Lazarus, de opgewekte broer van de twee zusters Martha en Maria van Bethanië, bisschop werd. Martha was kennelijk al gestorven en Maria werd verward met Maria Magdalena. In de kleurrijke cultuurgeschiedenis over deze twee figuren wordt nergens iets gevonden van een huwelijksrelatie tussen Jezus en Magdalena of over een uit hen geboren kind. En ook niet over Petrus die haar met haar kind zou hebben weggestuurd.

Bethanië

Of is dit alles weggecensureerd? Joodse profeten en ook de in Jezus' tijd levende Essenen waren meestal ongehuwd, maar Jezus kan daarin zijn voorgangers natuurlijk niet zijn gevolgd.

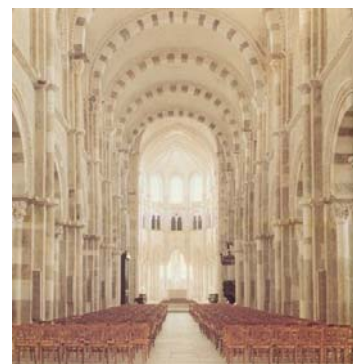
Sommige apostelen waren ook gehuwd. In geen enkele van de vóór-Constantijnse teksten wordt in de richting van zo'n liaison tussen Jezus en Magdalena iets gesuggereerd, ook niet in de niet-erkende. Maria Magdalena wordt bovendien in de oosters-orthodoxe hagiografie zeer vereerd om haar trouw aan Jezus tot in zijn dood (de kruisafname) en verrijzenis ('noli me tangere'). Ze wordt dus niet weggedrukt maar in al haar gevoeligheden (behalve seksuele) gewaardeerd.

Maria Magdalena

Terwijl de moeder van Jezus juist in haar moederlijke gevoelens wordt erkend en afgebeeld, wordt Magdalena soms wel erotisch maar nooit zwanger of zogend voorgesteld. Haar loshangend, weelderig en lang haar in natuurlijk wel sensueel, maar is meestal een verwijzing naar het afdrogen van Jezus' voeten na de balseming. Soms wordt ze afgebeeld met een schriftrol, wat een verwijzing zou kunnen zijn naar haar 'eigen' verkondiging. Ook bevindt zij soms in het gezelschap van de apostelen maar van enige wrijving tussen haar en Petrus is niets te bekennen. Marcus bijvoorbeeld, die een leerling was van Petrus, spreekt in zijn evangelie alleen maar positief over haar. Haar als later weggedrukte echtgenote van Jezus voorstellen lijkt me minstens vergezocht, zowel in het ene als in het andere, maar is natuurlijk koren op de molen van de 'averechtsen'. Prima! Leve de fantasie! Maar dat lijkt het me dan ook.

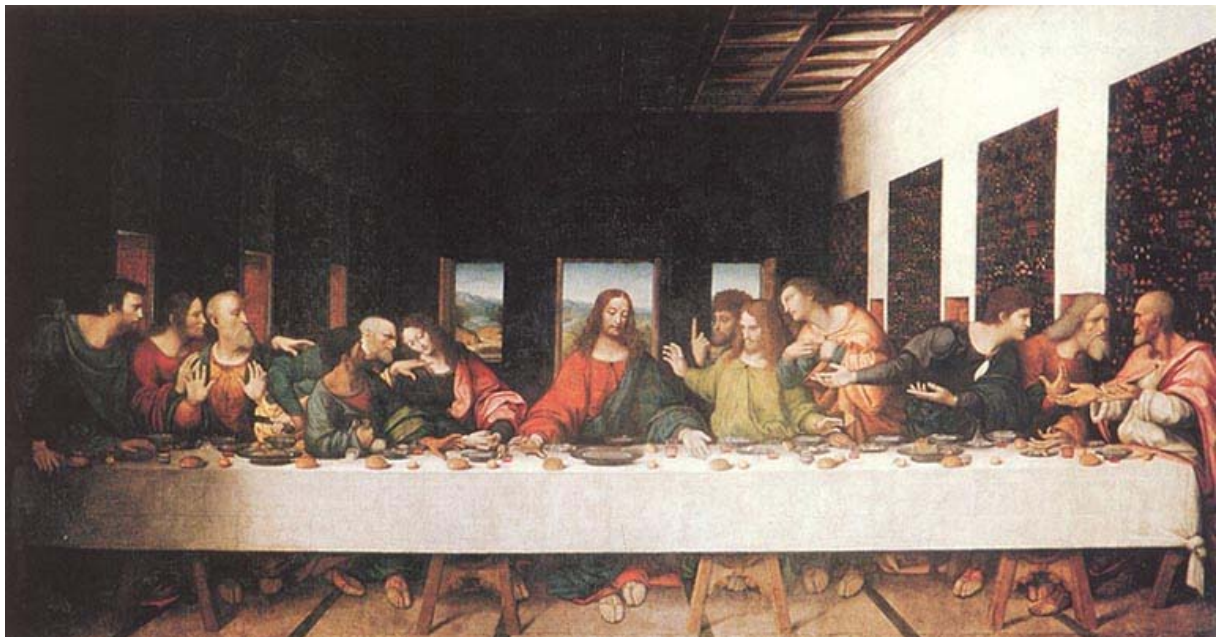
In de fragmenten van het zgn. "Evangelie van Maria Magdalena" uit de vijfde eeuw, teruggevonden in Nag Hammadi, worden Petrus en Andreas wel voorgesteld als naijverig op de 'uitverkoren positie' van Magdalena, maar ze worden door de andere apostelen gecorrigeerd. Misschien zit er wel wat meer geschiedenis verwerkt in de Franse overlevering dat Magdalena in de omgeving van Vézelay begraven zou zijn, waar op 22 juli in de prachtige kathedraal elk jaar haar feest wordt gevierd. Maar historisch sterker staat de oosters-orthodoxe opvatting dat haar graf was in Efese en dat haar gebeente in

basiliek van Vézelay

899 naar Constantinopel werd overgebracht. Dat de kerk haar zou hebben weggedrukt, lijkt me ook niet in overeenstemming met het ontstaan van de uitgebreide orde der Magdalenarinnen in de 13de eeuw in Duitsland. Deze werd doorgezet in Frankrijk (Marseille 1277) en pauselijk goedgekeurd in 1288.

Ook in de sfeer van de patroonsverering is Magdalena rijkelijk bedeeld: ze is - behalve van allerlei soorten boetelingen- patrones van vrouwen en kinderen in het algemeen, van scholieren en studenten, van gevangenen, kappers, tuinders, wijnboeren en wijnhandelaren, kuipers, loodgieters, wolwevers, handschoenmakers, hoveniers, cosmeticabereiders en onweer- en ongediertebestrijders. "Weggedrukt" is dus zeker niet de goede term, "gesublimeerd" wellicht wel (zie: J. Béranger, *Les traditions provençales*, Marseille 1904).

Da Vinci's Laatste Avondmaal

Ook nog iets over Leonardo da Vinci. Omdat hij zich -naast al het andere- bezighield met wonderlijke en deels geheimzinnige 'uitvindingen' en omdat bovendien zijn persoon en zijn levensloop soms niet erg doorzichtig zijn, is hij in de loop der latere eeuwen onderwerp van veel speculatie geworden en een gemakkelijk voorwerp van esoterie. Hij was ongetwijfeld geniaal maar bovendien zeer gevoelig voor instemming van autoriteiten zoals de paus en de koning (van Frankrijk). Nergens komt men in zijn levensloop een soort alternatieve geloofsovertuiging tegen die tegen de katholieke traditie ingaat. Dat hij grootmeester van de Priorij van Sion zou zijn geweest, die toen -naar nu gebleken is- helemaal niet bestond, is historisch onmogelijk maar past ook niet bij zijn persoonlijkheid. Dat geldt ook voor de andere genoemden zoals Isaac Newton, Victor Hugo, Claude Debussy enz. Op veel van Da Vinci's schilderijen en tekeningen vindt men jonge mannen uitgebeeld als nogal feminien en met lange (gekulde) haren. Dat past ook bij Leonardo's psychologie. Vasari, de Italiaanse biograaf van veel beroemde kunstenaars uit zijn tijd (1511-1574), vertelt al dat hij verrukt was van zijn leerling Salai en diens mooie, krullende lokken. Dat dus niet Johannes de apostel maar Maria Magdalena aan de rechterhand van Jezus (links voor de kijker) zou zitten op zijn beroemde Laatste Avondmaal, is uit de lucht gegrepen omdat in dat geval de zo belangrijke Johannes zou ontbreken, wat ondenkbaar is gezien de persoonlijke interesse van de schilder en de behoefte van

zijn publiek. Dat de kelk ontbreekt, is te verklaren uit de volgorde van het gebeuren zoals die door de traditionele evangelisten wordt aangegeven: ze spreken van 'na de maaltijd' als het over de beker der zegening (een Joods ritueel) gaat. Leonardo wil -net als later Rembrandt- een momentopname weergeven, namelijk de verwarring die ontstond toen Jezus zei dat een van de disgenoten hem zou verraden. Zo'n moment komt de levendigheid en de 'bevalligheid' (Vasari) ten goede en in dit geval komt de chronologie van de evangelisten hem dus goed van pas. Dat Maria Magdalena de beker zou zijn en de driehoek tussen Jezus en de figuur aan zijn rechterhand een verwijzing daarnaar, is wel héél esoterisch gedacht. Dat het schilderij niet de instelling van de eucharistie bedoelt weer te geven maar de spanning rond het verraad van Judas, lijkt mij zeer waarschijnlijk omdat Judas -tegen de traditie in- gewoon tussen de apostelen zit, wat extra spanning geeft aan de scène. Wel blijft de voorstelling geheimzinnig, o.a. vanwege het mes links (voor de kijker) van de Petrus-groep.

Judas – Petrus – Johannes (?)

Leonardo

Salai door Leonardo

Johannes (?) door Leonardo

Tenslotte: het is ongetwijfeld juist te beweren dat de concilies van Nicea en Constantinopel in de vierde eeuw wel heel eigenaardig zijn omgegaan met de persoon en de boodschap van Jezus. Terwijl de erkende evangeliën getuigen dat Jezus het zoonchap Gods niet exclusief aan zichzelf toekende (bv. Joh. 10,36) maar aan allen tot wie het Woord des Heren doordringt, werd op die concilies zijn persoon niet alleen in een unieke en exclusieve relatie tot het geheim van God gezien maar tot God verklaard. Misschien is daar niets mis mee als er bedoeld werd 'goddelijk' (zoals de Romeinse keizer van zichzelf pretendeerde) in de betekenis van uit en met God, maar zijn zoonchap werd later tot ergernis van bv. Mohammed en de zijnen in christelijke kring haast polytheïstisch geïnterpreteerd, dus alsof er meerdere godheden zouden bestaan.

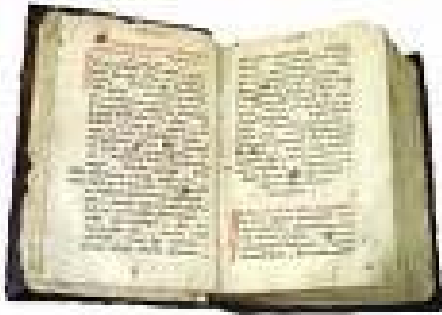
Triniteit

Universaliteit

Hoezeer er ook eerbiedig, symbolisch en mystiek gesproken kan worden van het vaderlijke, het dienstbare en het geestrijke van de éne God, de bron van alle bestaan, de opname van Jezus als Gods Zoon in de Triniteit leidt tot allerlei misverstanden, bv. tot het meestal verkeerd begrepen idee dat Maria de moeder van God zou zijn, wat natuurlijk haast blasfemisch kan overkomen. Het onderscheid in Jezus' twee naturen is een gezochte uitweg die niet bijbels gefundeerd is en zeker niet kan worden meegevoeld door de Joodse bijbelschrijvers. Bovendien is het woord 'eniggeboren' ongeschikt om naast de exclusiviteit van Jezus' personage ook recht te doen aan diens inclusiviteit en daarmee ergeniswekkend. Paulus en de door hem geïnspireerde evangeliën mogen dan ruimte hebben gezocht voor de universaliteit van Jezus' geestelijke wezen voor alle mensen ("de Christus") in verband met de val van Jerusalem en de overbrenging van zijn boodschap op de Romeinse wereld, Jezus blijft zoon van God in de bijbelse zin en niet Gods enige zoon in die zin dat men met een roomse Duitse schrijver zonder meer zou kunnen zeggen: "Kijk, daar gaat Jezus, daar gaat God!" zonder oneerbiedig te zijn.

Nawoord

De Da Vinci-code is voor veel mensen aanleiding zich te verdiepen in de cultuurgeschiedenis van het christelijke Westen en in de boodschap van de vier erkende en de vele andere evangelieschrijvers. Dat lijkt me een goede zaak. Dat de schrijver van het boek niet schroomt daarbij met veel fantasie en pseudo-historie in te spelen op de geestesgesteldheid van moderne mensen die de christelijke traditie wantrouwen, is handig i.v.m. de verkoopcijfers maar doet geen recht aan de oprechte bedoelingen en de wetenschappelijke voorzichtigheid die er toch ook zijn en geweest zijn in de officiële kerk. Brown geeft dit toe door zijn boek 'fictie' te noemen. Het is dus meer de opgave van de lezer om n.a.v. dergelijke boeken 'Wahrheit und Dichtung' nog kritischer te onderscheiden. Het besef dat de kerk in de geschiedenis wellicht de bedoelingen van Jezus heeft opgeofferd aan het verwerven van (politieke) macht moge haar er nu toe brengen in de praktijk te bewijzen dat ze dat nu niet meer wil.

Hoorn, 14 juli 2006